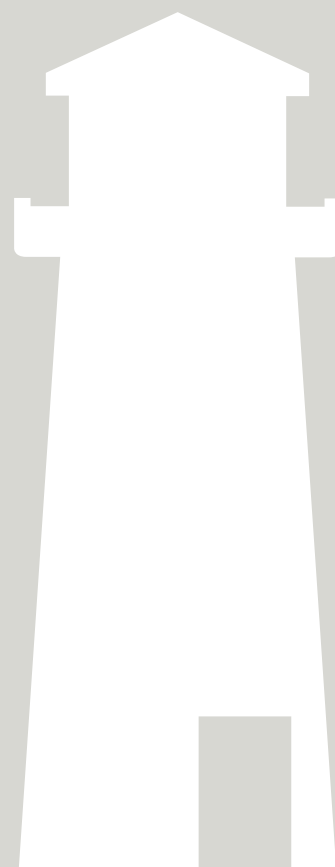

redakcja: Agnieszka Zembrzuska

raport

z realizacji programu „**Wsparcie Tutoringu we Wrocławskich Gimnazjach nr 3, 8, 16 i 25**” realizowanego w latach 2008-2011 przez Towarzystwo Edukacji Otwartej oraz finansowanego ze środków Wydziału Edukacji Urzędu Miejskiego Wrocławia

spis treści

WSTĘP

Agnieszka Zembrzuska **3**

CZĘŚĆ 1

Opis programu „Wsparcie Tutoringu we Wrocławskich Gimnazjach nr 3, 8, 16 i 25”
w latach 2008–2011

Małgorzata Stroka, Jarosław Traczyński **4**

CZĘŚĆ 2

Dane ilościowe programu „Wsparcie Tutoringu we Wrocławskich Gimnazjach
nr 3, 8, 16 i 25” w latach 2008–2011

Małgorzata Stroka, Jarosław Traczyński **8**

CZĘŚĆ 3

Ewaluacja programu „Wsparcie Tutoringu we Wrocławskich Gimnazjach nr 3, 8, 16 i 25”
w latach 2008–2011

Ewa Drozd **9**

CZĘŚĆ 4

Rekomendacje związane z przyszłością programu „Wsparcie Tutoringu we Wrocławskich
Gimnazjach nr 3, 8, 16 i 25”

Mariusz Budzyński **24**

wstęp

Przedstawiamy Państwu raport podsumowujący kilkuletnie (2008–2011) doświadczenia z wprowadzania programu tutoringu we wrocławskich szkołach ponadpodstawowych na poziomie gimnazjalnym. Autorzy skupili się na tych szkołach, w których program działa najdłużej. Pozwala to na jak najlepszą ocenę zalet programu, jak również na zdefiniowanie obszarów do zmiany. Raport składa się z opisu programu, danych ilościowych, ewaluacji programu oraz rekomendacji. Informacje zebrane tutaj pochodzą z różnych źródeł i czasu (dane własne Kolegium Tutorów, dane przekazane przez poszczególne szkoły, badania oparte na opiniach uczniów, tutorów, dyrektorów, pedagogów oraz konsultantów tutorów). Serdecznie dziękujemy uczniom, tutorom, dyrektorom, pedagogom, konsultantom tutorów oraz badaczom za pomoc w przygotowaniu niniejszego raportu.

Agnieszka Zembrzuska

MAŁGORZATA STROKA, JAROSŁAW TRACZYŃSKI

część 1

OPIS PROGRAMU „WSPARCIE TUTORINGU WE WROCŁAWSKICH GIMNAZJACH NR 3, 8, 16 I 25” W LATACH 2008–2011

ZAKRES RAPORTU:

We Wrocławiu tutoringiem objętych jest obecnie (grudzień 2011 r.) 20 gimnazjów i 4 licea. Z młodzieżą pracuje 166 tutorów, ok. 1700 uczniów ma zapewnioną opiekę tutorską. Raport stanowi ewaluację jakościową działań Kolegium Tutorów, obejmuje 4 gimnazja, które są najdłużej w programie:

- Gimnazjum nr 8, ul. Roosevelta 15, Wrocław (od września 2008 r.)
- Gimnazjum nr 16 im. Andrzeja Waligórskiego, ul. Jemiołowa 57, Wrocław (od września 2008 r.)
- Gimnazjum nr 25 im. Władysława Kopalińskiego, ul. Orzechowa 62a, Wrocław (od września 2008 r.)
- Gimnazjum nr 3 im. Mistrzów Olimpijskich, ul. Świstackiego 12a, Wrocław (od września 2009 r.)

ZESPÓŁ PROGRAMU:

Koordinator: Jarosław Traczyński.

Opiekun merytoryczny: Mariusz Budzyński.

Zespół trenerski: Mariusz Budzyński, Piotr Czekierda, Jarosław Traczyński, Andrzej Horyza, Ewa Drozd, Tatiana Bergier, Maria Budzyńska, Anna Staszek.

Konsultanci w Gimnazjach nr 3, 8, 16 i 25: Mariusz Budzyński, Jarosław Traczyński, Agnieszka Zembruska, Celina Niedzielska.

Pierwsza edycja programu rozpoczęła się 28 sierpnia 2008 r., obecnie (rok szkolny 2011/2012) trwa czwarta edycja. Program bezpośrednio realizuje jednostka Towarzystwa Edukacji Otwartej – Kolegium Tutorów w partnerstwie z Wydziałem Edukacji Urzędu Miejskiego Wrocławia.

TUTOR – opiekun dbający o pełne wykorzystanie potencjału podopiecznego, motywujący go do refleksji nad własnym rozwojem i wspierający go swoim doświadczeniem.

OPIS ZAŁOŻEŃ PROGRAMOWYCH:

Program był próbą praktycznego rozwiązania problemów napotykanym w kształceniu młodzieży na poziomie gimnazjum i liceum, był poszukiwaniem środka dla skutecznego wspomaganie ucznia w jego rozwoju niezależnie od jego uwarunkowań psychofizycznych, jak i posiadanego habitusu.

Skuteczność programu upatrywana była w zmianach relacji pomiędzy nauczycielem a uczniem w zakresie opieki szkolnej i związanych z nią oddziaływań wychowawczych. Relacji wynikających z wyżej przytoczonej definicji tutora, jak i z rozwijania relacji wychowawczych w oparciu o zasady filozofii dialogu personalnego. Zmiana relacji oraz idące za nią zwiększenie poczucia bezpieczeństwa w szkole są warunkiem budowania gotowości ucznia do podjęcia zadania nauki. Dalekosiężnym efektem programu miało być zintegrowanie czterech środowisk: nauczycieli, uczniów, rodziców i pracowników szkoły we współpracy nad wykonaniem wspólnego zadania „uczenia się”, czyli zbudowania w szkole „uczącej się wspólnoty”.

Program polegał na docelowej zmianie systemu opieki szkolnej z grupowego – „wychowawstwa klasowego” na zindywidualizowany system tutorski, skierowany w swoim zadaniu opiekuńczo-wychowawczym i relacjach na każdego ucznia z osobna. Zmiana polegała na wprowadzeniu do zespołu klasowego obok wychowawcy (który też pełni rolę tutora) dwóch nauczycieli i przejściu przez każdego z nich bezpośredniej opieki nad 10 uczniami. Wychowawca klasy pełnił rolę lidera zespołu tutorów i koordynatora programu wychowawczego w ramach klasy. Opiekunowie pracowali indywidualnie z uczniami nie zaniedbując relacji uczeń – grupa podopiecznych – klasa. W miarę możliwości dbano o to, żeby to uczeń był inicjatorem relacji poprzez wybór opiekuna (tutora).

Program przewidywał przejście przez tutora zadań wychowawcy klasowego w odniesieniu do konkretnego ucznia, takich jak np. ustalenie oceny zachowania czy prowadzenie arkusza ocen, a ponadto:

- ułożenie z uczniem planu pracy na semestr w formie spisanej umowy (kontraktu);
 - monitorowanie postępów i sytuacji ucznia w ciągu semestru;
 - cotygodniowe spotkania z uczniem (w tym jedno w miesiącu co najmniej 30–40 minutowe);
 - podsumowanie wraz z uczniem wykonania przez niego planu pracy na koniec semestru, z zainspirowaniem ucznia do autorefleksji;
 - prowadzenie dokumentacji tutorskiej;
 - comiesięczne sprawozdania dla lidera tutoringowego;
 - sprawozdanie i autorefleksja tutora na koniec semestru;
 - spotkania zespołu tutorskiego;
 - comiesięczne spotkania z tutorem-konsultantem.
- czas bezpośredniej pracy z uczniem określany jest sumarycznie w uśrednieniu na 2 godziny miesięcznie.

Realizacja programu przewidziana była na okres trzech lat, co było uzasadnione długością cyklu kształcenia gimnazjalistów oraz dawało możliwość obserwacji wyników uczestnictwa stron w programie.

W pierwszym roku działania przewidziane były równolegle: przygotowanie nauczycieli do podjęcia zadań tutora-opiekuna poprzez cykl szkoleń oraz objęcie opieką tutorską uczniów rozpoczynających naukę w gimnazjum, przy czym praca tutorów-opiekunów była monitorowana przez tutorów-konsultantów raz w miesiącu w drodze indywidualnych lub grupowych spotkań oraz raz w miesiącu w spotkaniu zespołu tutorskiego, które organizuje i prowadzi lider tutorów w danej szkole. W dwóch kolejnych latach program przewidywał już tylko stałą współpracę z tutorem – konsultantem, co wynika z metody tutoringowego, w której w zasadzie „każdy z tutorów ma swojego tutora”.

CELE PROGRAMU:

Zakładano realizację następujących celów:

1. U uczniów i nauczycieli zwiększenie poczucia bezpieczeństwa psychicznego;
2. Zmniejszenie poziomu zachowań agresywnych;
3. U ucznia wzrost:
 - samodzielności;
 - odpowiedzialności (w tym za proces własnej edukacji);
 - zdolności do podejmowania decyzji;
 - systematyczności, samodyscypliny i umiejętności planowania zajęć;
 - umiejętności wyboru drogi życiowej i budowania planów życiowych;
 - umiejętności realizowania przyjętych planów i pokonywania trudności;
 - umiejętności samodzielnego uczenia się (również wyboru i oceny źródła informacji);
 - samoakceptacji i poczucia własnej wartości;
 - otwartości i życzliwości dla innych oraz wzrostu poziomu zaufania;
 - odwagi w formułowaniu i głoszeniu własnych poglądów;
 - umiejętności twórczego samodzielnego myślenia;
 - tolerancji (akceptacji dla innych zachowań i poglądów);
 - poszanowania dla pracy innych;
 - umiejętności zgodnej współpracy (pracy w grupie);
 - wrażliwości na losy innych i odpowiedzialności z tym związanej.

4. U nauczyciela rozwój umiejętności:
 - życia w postawie dialogu z zachowaniem szacunku dla człowieczeństwa każdej osoby, oraz zmiany podstawy autorytetu nauczyciela, tj. rezygnacji z autorytetu „nadanego”, wynikającego z pełnionej funkcji, na rzecz autorytetu osobowości;
 - nawiązywania i budowania dobrych relacji międzyludzkich;
 - porozumiewania się bez przemocy;
 - tworzenia strategii (planów) dalekich i bliskich;
 - elastyczności w realizacji planów;
 - poszukiwania rozwiązań w oparciu o analizę przyczyn i skutków;
 - rozwijania postawy współodczuwania;
 - zachowania własnej autentyczności w profesjonalnym realizowaniu zadań;
 - bycia konsekwentnym z zachowaniem elastyczności w sytuacjach, które tego wymagają;
 - dostosowywania wymagań do możliwości ucznia;
 - oddawania inicjatywy, podejmowania decyzji i odpowiedzialności w ręce podopiecznego;
 - nierygorystycznej systematyczności;
 - wrażliwości na istnienie granic i umiejętności ich stawiania;
 - pełnienia funkcji rzecznika praw podopiecznego w szkole;
 - wyznaczania odpowiednich granic swojej odpowiedzialności za podopiecznego.

DOTYCHCZAS OSIĄGNIĘTO:

1. Przeszkolono tutorów, którzy uzyskali certyfikaty tutorskie. Tematyka szkoleń obejmowała:
 - teoretyczne wprowadzenie w tutoring;
 - praktyczne wprowadzenie w tutoring;
 - mocne strony i zarządzanie talentami;
 - komunikację w relacji z uczniem;
 - porozumienie bez przemocy;
 - wyznaczanie celów i pracę na zasobach;
 - uczenie się i motywację do uczenia się;
 - asertywność i rozwiązywanie konfliktów;
 - twórcze rozwiązywanie problemów;
 - kierowanie procesem zmiany.
2. Konsultanci spotykali się systematycznie z tutorami w szkołach.
3. Tutorzy prowadzili w Gimnazjach tutoriale dla podopiecznych.
4. Zbudowano zespoły tutorskie w Gimnazjach oraz wyłoniono ich liderów.
5. Informowano o programie rodziców i Rady Pedagogiczne.
6. Zbudowano atmosferę zaufania, poczucia bezpieczeństwa i współpracy wśród uczestników programu.
7. Zespół Szkół „ALA” i Kolegium Tutorów zorganizowały debatę z udziałem ekspertów poświęconą tutoringowi oraz seminaria z udziałem prof. A. Brzezińskiej i prof. B. Śliwerskiego.
8. Artykuły o wrocławskich doświadczeniach z tutoringiem w Gimnazjach ukazały się w publikacji *Tutoring w szkole. Między teorią a praktyką zmiany edukacyjnej*, (red.) M. Budzyński, J. Traczyński, P. Czekierda, Z. Zalewski, A. Zembrzuska, Wydawnictwo Towarzystwa Edukacji Otwartej, Wrocław 2009.
9. Zbudowano i udrożniono kanały informacyjne – stronę internetową (www.tutoring.pl) oraz komunikację drogą pocztą elektroniczną – informacje docierają teraz systematycznie do wszystkich uczestników programu.
10. Organizowano cykliczne spotkania informacyjne w gronie tutorów, dyrektorów, przedstawicieli Wydziału Edukacji i Kolegium Tutorów.
11. Tutoring został pozytywnie przyjęty przez większość uczniów, rodziców i nauczycieli.
12. W ramach programu wypracowywane zostały narzędzia tutorskie przydatne do pracy w Gimnazjum.
13. W prasie ukazały się artykuły o programie, m.in.:
 - „TUTOR – PRZYJACIEL, MENTOR I WYCHOWAWCA”, wywiad A. Czajkowskiej z M. Budzyńskim, opiekunem merytorycznym w programie wdrażania tutoringów szkolnego, Gazeta Wyborcza (edycja wrocławska), 08.12.2008.

- A. Czajkowska, „TUTORING – TRZECH WYCHOWAWCÓW W JEDNEJ KLASIE”, Gazeta Wyborcza (edycja wrocławska), 08.12.2008.
 - A. Grzebińska, „TUTOR, CZYLI NIETYPOWY NAUCZYCIEL, KTÓRY WESPRZE, ZMOTYWUJE I DORADZI”, Polska Gazeta Wrocławska, 06.02.2009.
 - A. Gabińska, „WE WROCŁAWIU GIMNAZJALISTĘ WYCHOWUJE TUTOR”, Gazeta Wrocławska, 05.01.2010.
 - „CO WARTO WIEDZIEĆ O TUTORINGU. KTO SIĘ DO KOGO MA DOSTOSOWAĆ?”, rozmowa A. Gutek z M. Budzyńskim, Zwierciadło (numer specjalny „Dziecko w szkole”), 4.09.2010.
 - M. Żuchowicz, „JAK ZMIENIĆ SZKOŁĘ, BY LEPIEJ UCZYŁA I BYŁA PRZYJAZNA UCZNIOM? TUTOR UCZŁOWIECZYŁ SZKOŁĘ”, Gazeta Wyborcza (edycja wrocławska) 04.10.2010.
 - „TUTORING TO JEST TAKI PRETEKST, ŻEBY SIĘ SPOTKAĆ”, wywiad M. Żuchowicz z J. Traczyńskim – jednym z założycieli Kolegium Tutorów we Wrocławiu, Gazeta Wyborcza (edycja wrocławska), 08.10.2010.
14. Zainteresowano programem naukowców: dr Maria Sitko z Dolnośląskiej Szkoły Wyższej rozpoczęła badania nad tutoringiem.
 15. Nawiązano współpracę z wieloma organizacjami i instytucjami, m.in.:
 - Akademią Pedagogiki Specjalnej w Warszawie;
 - Uniwersytetem im. Adama Mickiewicza w Poznaniu;
 - Centrum Pozytywnej Edukacji w Warszawie;
 - Dolnośląską Szkołą Wyższą we Wrocławiu.
 - Mazowieckim Samorządowym Centrum Doskonalenia Nauczycieli w Warszawie.

MAŁGORZATA STROKA, JAROSŁAW TRACZYŃSKI

część 2

DANE ILOŚCIOWE PROGRAMU „WSPARCIE TUTORINGU OPIEKUŃCZEGO WE WROCŁAWSKICH GIMNAZJACH NR 3, 8, 16 I 25” W LATACH 2008–2012

Prezentowane tutaj dane dotyczą czterech gimnazjów, które najdłużej biorą udział w programie „Wsparcie Tutoringu Opiekuńczego we Wrocławskich Gimnazjach” realizowanym przez Towarzystwo Edukacji Otwartej oraz finansowanym ze środków Wydziału Edukacji Urzędu Miejskiego Wrocławia: Gimnazjum nr 3 (od 2009 r.), Gimnazjum nr 8 (od 2008 r.), Gimnazjum nr 16 (od 2008 r.), Gimnazjum nr 25 (od 2008 r.).

Zebrane informacje obejmują: liczbę szkół, liczbę tutorów i nauczycieli w danej szkole, liczbę klas objętych tutoringiem, liczbę uczniów będących beneficjentami programu.

lata szkolne	typ szkoły	liczba szkół	liczba tutorów	liczba klas objętych tutoringiem		
				kl I	kl II	kl III
2008/2009	Gimnazjum	3	12	6	0	0
2009/2010	Gimnazjum	4	31	6	7	0
2010/2011	Gimnazjum	4	42	7	7	7
2011/2012	Gimnazjum	4	45	8	7	8

Tab. 1. Zestawienie danych ilościowych z czterech gimnazjów na przestrzeni 4 lat, od 2008 do 2012 r. (Gimnazjum nr 3 zostało objęte tutoringiem dopiero w roku szkolnym 2009/2010).

struktura	2008/2009	2009/2010		2010/2011		
	liczba tutorów	liczba tutorów		liczba tutorów		
	kl I	kl I	kl II	kl I	kl II	kl III
Gimnazjum nr 8	4	5	4	2	4	4
Gimnazjum nr 16	4	4	4	3	4	4
Gimnazjum nr 25	4	0	7	3	2	6
Gimnazjum nr 3	0	7	0	5	7	0

Tab. 2. Liczba tutorów w czterech gimnazjach na przestrzeni 3, lat od 2008 do 2011 r.

	liczba klas ogółem	w tym liczba klas z tutoringiem	liczba uczniów ogółem	liczba uczniów objętych tutoringiem	liczba nauczycieli ogółem	liczba nauczycieli-tutorów
Gimnazjum nr 8	7	5	172	117	24	7 (+2)
Gimnazjum nr 16	15	6	407	151	30	13
Gimnazjum nr 25	15	4	432	108	14	9 (+1)
Gimnazjum nr 3	9	8	202	180	23 (+4)	16 (+2)

Tab. 3 Zestawienie klas, ilości uczniów i nauczycieli objętych tutoringiem na tle populacji całej szkoły.

EWA DROZD

część 3

EWALUACJA PROGRAMU „WSPARCIE TUTORINGU OPIEKUŃCZEGO WE WROCŁAWSKICH GIMNAZJACH NR 3, 8, 16 I 25” W LATACH 2008–2012

Poniżej przedstawiamy wyniki ewaluacji programu „Tutor we wrocławskim gimnazjum” finansowanego ze środków Wydziału Edukacji Urzędu Miejskiego Wrocławia w latach 2008–2011, czyli od początku jego funkcjonowania. W ewaluacji wzięto pod uwagę trzy gimnazja (nr 8, 16 i 25), w których odbył się już pełen trzyletni cykl tutoringu oraz jedno gimnazjum (nr 3), w którym program trwa już trzeci rok.

CELAMI EWALUACJI BYŁY:

1. Identyfikacja procesów uruchomionych w szkole w wyniku realizacji programu.
2. Wzmocnienie profesjonalizmu tutorów.
3. Doskonalenie procesu wychowawczego w szkole.

PODSTAWĘ DO PRZEPROWADZANIA EWALUACJI STANOWIŁY:

- Wyniki ewaluacji semestralnej programu „Tutor we wrocławskim gimnazjum” przeprowadzonej w Gimnazjum nr 8, 16, 25 w marcu 2009 r. przez Jarosława Traczyńskiego i Piotra Czekierdę.
- Wyniki badań ankietowych prowadzonych w Gimnazjum nr 8, 16, 25 w maju 2011 r. przez dr Marię Sitko z Dolnośląskiej Szkoły Wyższej we Wrocławiu. W badaniu prowadzonym metodą sondażu diagnostycznego wzięło udział 102 uczniów (8 z Gimnazjum nr 8, 30 z Gimnazjum nr 16 oraz 56 z Gimnazjum nr 25). Ankieta składała się z pytań otwartych i zamkniętych jednokrotnego i wielokrotnego wyboru.
- Wyniki sondażu diagnostycznego uczniów i nauczycieli prowadzonych w grudniu 2011 r. przez Ewę Drozd z Kolegium Tutorów w Gimnazjum nr 3. W badaniu wzięło udział 37 uczniów klas trzecich realizujących trzeci rok pracy metodą tutorską i 6 nauczycieli realizujących program od trzech lat. Przygotowanie ankiety dla tutorów: Agnieszka Zembrzuska z Dolnośląskiej Szkoły Wyższej. Ankieta składała się z pytań otwartych i zamkniętych jednokrotnego wyboru.
- Opinie dyrektorów szkół (Gimnazja nr 8, 16, 25), pedagogów szkolnych i tutorów realizujących pełną ścieżkę rozwoju (łączenie ról tutora, konsultanta i kootrenera).
- Opinie konsultantki Gimnazjum nr 25 po roku szkolnym 2010/2011.

W ODNIESIENIU DO POSTAWIONYCH W EWALUACJI 3 CELÓW SFORMUŁOWANO NASTĘPUJĄCE PYTANIA BADAWCZE:

CEL 1. Identyfikacja procesów uruchomionych w szkole w wyniku realizacji programu

1. JAKA JEST RECEPCJA PROGRAMU „TUTORING WE WROCŁAWSKIM GIMNAZJUM”?
2. JAKIE ZMIANY NASTĄPIŁY W SZKOLE W WYNIKU REALIZACJI PROGRAMU?
3. JAKI JEST WPŁYW TUTORINGU NA PROCES WYCHOWAWCZY SZKOŁY?
4. JAKIE BARIERY POJAWIŁY SIĘ W PROCESIE WDRAŻANIA PROGRAMU TUTORINGU?

CEL 2. Wzmocnienie profesjonalizmu tutorów

1. JAK POSTRZEGANA JEST PRACA ORAZ KOMPETENCJE TUTORÓW?
2. JAKIE WSPARCIE OTRZYMUJĄ TUTORZY?
3. JAK POSTRZEGANY JEST PROCES TUTORINGU W SZKOLE Z PERSPEKTYWY CZASU?

CEL.3. Doskonalenie procesu wychowawczego w szkole

1. JAKIE UMIEJĘTNOŚCI, WAŻNE DLA PROCESU WYCHOWAWCZEGO, NABYLI UCZNIOWIE I TUTORZY?
2. JAKIE BYŁY OGRANICZENIA W PROCESIE WDRAŻANIA PROGRAMU TUTORINGU?
3. CO Z PERSPEKTYWY UCZESTNIKÓW PROGRAMU NALEŻY ZMIENIĆ W REALIZACJI TUTORINGU?

OKREŚLONO NASTĘPUJĄCE KRYTERIA EWALUACJI:

- Użyteczność tutoring w procesie wychowawczo-edukacyjnym szkoły.
- Efektywność pracy tutora oraz adekwatność kompetencji i postaw tutora do realizacji procesu tutoring.
- Trafność założeń realizacyjnych programu.

wyniki badań

CEL 1. IDENTYFIKACJA PROCESÓW URUCHOMIONYCH W SZKOLE W WYNIKU REALIZACJI PROGRAMU

1. RECEPCJA PROGRAMU „TUTORING WE WROCŁAWSKIM GIMNAZJUM”

Już podczas pierwszej ewaluacji programu przeprowadzonej metodą sondażu diagnostycznego 4 marca 2009 r. wszyscy uczestnicy programu uznali go za wartościowy i potrzebny. Ogólna ocena programu wyniosła 8 punktów (w skali od 1 – bardzo źle do 10 – bardzo dobrze). Szkolenia oceniono na 8 pkt., konsultacje dla tutorów na 7 pkt., konsultacje dla uczniów na 7 pkt. Ponadto dokonano oceny debat i seminariów w projekcie „Rozwój tutoring opiekuńczego w polskiej szkole” (w ramach programu "Bezpieczna i Przyjazna Szkoła", Towarzystwo Edukacji Otwartej we współpracy z Centrum Metodycznym Pomocy Psychologiczno-Pedagogicznej w Warszawie, 2008 r.) na 8 pkt., oceny współpracy z koordynatorami programu (J. Traczyński, P. Czekierda) na 9,5 pkt. oraz oceny spotkań roboczych w Wydziale Edukacji U.M. Wrocławia na 8 pkt.

Podczas ostatnich badań z 2011 r. uczniowie gimnazjów nr 8, 16 oraz 25 pytani o różnicę między pracą tutora a pracą wychowawcy podkreślali, że tutor bardziej się interesuje nimi i np. ich ocenami czy zachowaniem niż wychowawca, do tutora mają większe zaufanie, wychowawca częściej patrzy na klasę jako na grupę niż na każdego z osobna jak tutor. Ponadto na spotkaniach tutor próbuje stworzyć luźniejszą atmosferę, wychowawca skupia się bardziej na ogóle klasy, tutor rozpatruje każdego osobno, troszczy się raczej o stronę emocjonalną ucznia, a wychowawca raczej o obowiązkową naukę i frekwencję.

W Gimnazjum nr 3 większość uczniów spośród 37 badanych na pytanie, czym jest tutoring, wskazała, że jest to rozmowa z nauczycielem (12 uczniów), spotkanie z kolegami (1 uczeń), wysłuchanie (1 uczeń), rozmowa o zainteresowaniach (1 uczeń), wspólny czas i uwaga nauczyciela (2 uczniów). Uczniowie wskazują korzyści polegające na pomocy w rozwiązywaniu problemów (12 uczniów), pomocy w uczeniu się, poprawianiu ocen (5 uczniów), poznawaniu siebie (1 uczeń), pomocy w kontaktach z kolegami i z nauczycielami (1 uczeń), pomocy w życiu (1 uczeń). Część uczniów określa tutoring jako różne spotkania (6 uczniów), wyjścia (3 uczniów), zabawę (2 uczniów), spędzanie czasu po lekcjach (1 uczeń). Dla kilku uczniów tutoring jest posiadaniem drugiego wychowawcy (5 uczniów). Trzech (na 37) uczniów opisało tutoring jako stratę czasu, coś niepotrzebnego i „beznadziejny pomysł”.

Nauczyciele (Gimnazjum nr 3) utożsamiają tutoring z indywidualną pracą z uczniem, odkrywaniem jego talentów i zdolności, wspieraniem w **rozwiązywaniu problemów związanych z okresem dorastania**. Uznają, że jest on wzmocnieniem pracy wychowawczej opartej na **wzajemnym szacunku**, a nawet „(...) próbą naprawy ‚chorych’ relacji uczeń – nauczyciel”.

Oceniający program pedagogicy szkolni zauważają, że:

*(...) bliski kontakt nauczycieli z uczniami pozwala na ich **lepsze poznanie**, uzyskanie informacji o ich potrzebach i oczekiwaniach. Pozwala na uruchomienie pytań do refleksji nad **sensem i wartością pedagogicznego działania**. Tutorzy doświadczają wielu sukcesów, ale i trudności w budowaniu zaufania ucznia do nauczyciela. Ważna w tutoring jest możliwość zauważenia każdego ucznia, co jest możliwe tylko przy bliższym poznaniu, w sytuacji indywidualnego spotkania.* (Pedagog w Gimnazjum nr 16).

Uważają też, że tutoring wpływa na relacje między uczniem a nauczycielem „gdyż wytwarza indywidualną więź między stronami; **bazując na pozytywach** i relacjach dopingujących, nauczyciel jest w stanie znacznie poprawić kontakt z uczniami, staje się dla nich nie tylko wychowawcą, ale i przewodnikiem, wzrasta też jego autorytet” (Pedagog w Gimnazjum nr 8).

Jednocześnie tutorzy przyznają, że w niektórych sytuacjach „(...) realizacja programu wpłynęła w niewielkim stopniu na obszar pracy pedagoga szkolnego. W dalszym ciągu uczniowie w szkole potrzebują pomocy w różnych aspektach swojego życia, niekoniecznie pozostających w bezpośrednim związku z obszarem bezpośredniego zainteresowania tutorów” (Pedagog w Gimnazjum nr 25). Jednak podkreślają też, że „(...) to, co ma znaczenie, to ogólny **wzrost zaufania uczniów do dorosłych** i chęć do kontaktu z nimi podtrzymywana dzięki relacjom z tutorami, co przekłada się też i na kontakt z innymi dorosłymi, w tym pedagoga” (Pedagog w Gimnazjum nr 25).

Swoimi opiniami o realizacji tutoring podzieliли się też tutorzy realizujący pełną ścieżkę rozwoju tutorskiego (tutor – konsultant – kootrener):

*(...) Praca tutora sprawiła, że patrzę na swojego podopiecznego, jak i na innych uczniów w szkole, w nieco w inny sposób – dostrzegam więcej istotnych szczegółów, chcę ich lepiej poznać, **zrozumieć**, zależy mi na ich sukcesach, martwię mnie ich porażki. Uważam, że edukacja zindywidualizowana daje więcej **satysfakcji**, 'bardziej wczuwamy się' w to, co robimy, jesteśmy bardziej wrażliwi i bliżsi naszym uczniom. Podopieczni dostrzegają w nas człowieka, który także ma wady i zalety. Dzięki tutoringowi jestem lepszym nauczycielem matematyki – bardziej cierpliwym i godnym zaufania.* (Tutorka w Gimnazjum nr 25).

*(...) Tutoring dał mi większą możliwość indywidualnej pracy z uczniem. Dzięki niemu spotykam się regularnie z moimi podopiecznymi, co pozwala **poznać się nawzajem**, zbudować relacje oparte na obustronnym **szacunku i zaufaniu**, a także poprzez kontakty z grupą poznać problemy, z którymi zmagają się większość uczniów mojej szkoły. Spotkania tutorskie to dla mnie okazja przede wszystkim do budowania nowych, ciekawych relacji z uczniami, do podzielenia się nie tylko wiedzą przedmiotową, ale przede wszystkim tym, co stanowi moją i ich **indywidualność**.* (Tutorka w Gimnazjum nr 16).

Poniższe wypowiedzi dyrektorów dwóch gimnazjów, w których tutoring jest praktykowany już czwarty rok, rekonstruują zakres zmian, jakie w ich opinii on uruchomił. A zatem tutoring stał się:

*[...] okazją do modyfikacji kompetencji nauczycieli przewidzianych realizacją podstawy programowej, a mianowicie ugruntowali oni **umiejętność życia w postawie dialogu z drugą osobą** – budują dobre relacje z uczniami, ich rodzicami oraz pracownikami szkoły. Zarówno w sferze zachowania, jak i edukacji, powszechne stało się dążenie do **porozumiewania się bez przemocy** i poszukiwanie rozwiązań w oparciu o **analizę przyczyn i skutków**. Priorytetem każdego nauczyciela-tutora stało się **dostosowanie wymagań do możliwości uczniów**. W coraz większym zakresie oddają inicjatywę podejmowania decyzji i odpowiedzialności w ręce podopiecznych i w związku z tym pełnią funkcję rzecznika ich praw. Wyznaczając granice swojej **odpowiedzialności** za podopiecznego są bardziej świadomi swoich kompetencji. Wiedzą, kiedy odwołać się do pomocy specjalistów. Dzięki temu uczniowie otrzymują coraz lepsze oceny, uwzględniające ich możliwości oraz wymagania programowe. Podjęliśmy działania inspirujące do zwiększenia wysiłków dla **pokonywania własnych słabości**, uczniom chce się chodzić do szkoły, a pracownikom pracować.* (Dyrektor Gimnazjum nr 25).

*(...) System, w którym istniała szkoła nie dawał możliwości pełnego dialogu ucznia z nauczycielem. Systemy „nagród” i „kar” okazały się nie wystarczające w pracy w tzw. uczniami trudnymi. Sprowadzenie roli wychowawcy do nadzorowania i rozliczania wychowanków często natrafiały na mur agresji. Warunki techniczne ograniczające pracę wychowawcy powodowały zaburzenie relacji uczeń – nauczyciel i nie pozwalały na dialog i współdziałanie w sferze „osobistej ucznia”. Tutoring zmienia nastawienie nauczyciela, a co za tym idzie wpływa na postawę **aktywną ucznia**. Wydaje się być jedynym słusznym i skutecznym sposobem wypracowania relacji na płaszczyźnie wychowawca – wychowanek. Przyzwyczajenia nauczycieli podlegają metamorfozom, a co za tym idzie zmuszają do wzmożonej współpracy. Tutoring nie może funkcjonować bez aktywnej współpracy uczniów, nauczycieli i rodziców. Wzmacnia więzi nawet natury prywatnej, a co za tym idzie, znacząco podnosi jakość pracy szkoły. Skoncentrowany na jednostkowych problemach ucznia, nauczyciel łatwiej komponuje pracę wychowawczą zespołu klasowego.* (Dyrektor Gimnazjum nr 8).

2. ZMIANY W SZKOLE W WYNIKU REALIZACJI PROGRAMU

W pierwszym badaniu prowadzonym w 2009 r. wśród mocnych stron wskazano: większy, intensywniejszy, regularny i planowy kontakt indywidualny z uczniami klas pierwszych gimnazjów; możliwość rozpoznania mocnych i słabych stron uczniów, wzmocnienie wychowawczej funkcji szkoły. Uznano także, że program pozwala „**odnaleźć się nowym uczniom w szkole**”, że tutoring „**stara się zaradzić niechęci do szkoły, problemom z rówieśnikami i samym sobą**”, zwiększa zaangażowanie tutorów w pracę z uczniami. Mocne strony i korzyści wynikające z realizacji programu wskazują również obecni respondenci.

Uczniowie Gimnazjum nr 3 realizujący program tutoringowy już trzeci rok uznali, że relacje w szkole uległy poprawie i zmieniły się na lepsze (8 wskazań). Stwierdzają oni, że **chętniej dyskutują** z nauczycielami, rozmawiają ze sobą, są bardziej wyrozumiali (5 wskazań), że uczniowie i nauczyciele lepiej się poznali, dzięki czemu lepiej się komunikują, rozumieją i współpracują (9 wskazań), że **uczniowie w szkole czują się bezpieczniej** (2 wskazania) i że wzrosła **tolerancja** (1 wskazanie). Jedna osoba stwierdziła, że relacje zmieniły się tylko troszkę, ale też część uczniów nie zauważa żadnej zmiany (8 wskazań).

Nauczyciele z Gimnazjów nr 8, 16 oraz 25 uznali, że w wyniku realizacji programu mają lepszy kontakt z młodzieżą, łatwiej nawiązują rozmowę na interesujące tematy, odnoszą lepsze efekty pracy indywidualnej z uczniem. Jedna z osób stwierdziła nawet, że wzrosła jej pewność siebie. Ponadto nauczyciele częściej prowadzą lekcje **metodami aktywnymi**, dużo rozmawiają i dyskutują w czasie pracy, lepiej dogadują się z uczniami na lekcjach. Rysuje się też inny obraz uczniów – są odbierani jako **grzeczniejsi**, chętniej zgłaszają się do działań, łatwiej się angażują.

Tutorka w Gimnazjum nr 16 wskazuje na zmiany na poziomie szkoły:

(...) na pewno ważna jest zwiększająca się liczba nauczycieli-tutorów, co powoduje zmianę w podejściu nauczycieli do uczniów i odwrotnie. Ważne jest również omawianie przy okazji rad szkoleniowych czy spotkań zespołów efektów pracy tutorskiej, co powoduje większe zaufanie do pracy, którą tutor wykonuje i zrozumienie dla jego działań. Również sami uczniowie, którzy biorą udział w projekcie, częściej traktują szkołę jako miejsce, do którego lubią i chcą przychodzić, chętniej się angażują w życie szkoły, szybciej i skuteczniej rozpoznają swoje mocne strony i talenty.

Tutorka w Gimnazjum nr 25 wspomina również, że tutoring przyczynia się do promocji szkoły:

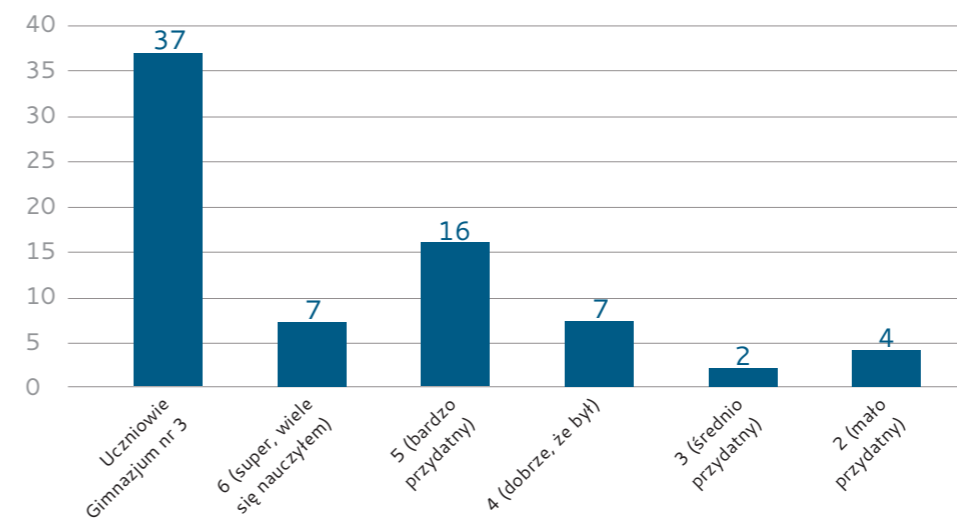
(...) myślę, że dzięki tutoringowi szkoła zyskuje pewnego rodzaju prestiż – rodzice pytają o tę formę pracy z uczniem podczas naboru do gimnazjum. W ramach tutoringów podopieczni rozwijają się, uczestniczą w ciekawych spotkaniach, w mądry sposób spędzają czas po południu (m.in. wyjścia do kina, parku, wolontariat – np. duchowa adopcja przedszkolaków z Togo).

3. WPŁYW TUTORINGU NA PROCES WYCHOWAWCZY SZKOŁY

W wyniku wstępnej ewaluacji programu w 2009 r. stwierdzono, że „uczniowie lepiej odbierają nauczyciela i szkołę”, „tutoring zmienia nastawienie uczniów do szkoły”; program pozwala „odnaleźć się nowym uczniom w szkole”; tutoring „stara się zaradzić niechęci do szkoły, problemom z rówieśnikami i samym sobą”; wzmacnia zaangażowanie tutorów w pracę z uczniami.

Wyniki obecnych badań, prowadzonych w Gimnazjum nr 3, potwierdzają znaczenie realizacji programu i jego wpływ na proces wychowawczy szkoły (patrz: tab. 4). W badaniu udział wzięło 37 uczniów, przyjęto sześciostopniową skalę oceny:

- Większość uczniów klas trzecich Gimnazjum nr 3 (24 uczniów) uznało program za bardzo przydatny (16 uczniów), a nawet znakomity, dzięki któremu wiele się nauczyli (7 uczniów). Oceny 5 i 6 w sześciostopniowej skali ocen.
- Część uczniów uznała, że to dobrze, że był tutoring (7 uczniów). Ocena 4 w sześciostopniowej skali ocen.
- Kilku uczniów uznało program za mało przydatny (4 uczniów) i średnio przydatny (2 uczniów). Oceny 2 i 3 w sześciostopniowej skali ocen.

Oceń przydatność programu dla Twojego osobistego rozwoju

Tab.4. Wpływ programu na proces wychowawczy szkoły a rozwój osobisty uczniów.

Nauczyciele Gimnazjum nr 3 za sukces uważają z jednej strony **lepszą współpracę między nauczycielami, wychowawcami i pedagogiem szkolnym**, a także doskonalenie własnych kompetencji wychowawczych, z drugiej strony zaś objęcie opieką uczniów, którzy zostali zauważeni, wysłuchani i wspierani w rozwoju, dzięki czemu poznali lepiej siebie oraz nauczyli się **wyciągania wniosków ze swojego postępowania**.

Również pedagodzy szkolni zauważają zmiany między nauczycielami, odnotowując wyraźną tendencję do tego, aby wszyscy nauczyciele w szkole stali się tutorami. Według nich relacje między uczniami objętymi tutoringiem wykazują tendencję do **tworzenia grupy wsparcia** oraz zmuszają do **współodpowiedzialności** za uczestniczących w programie współuczniów (na podstawie wypowiedzi pedagoga w Gimnazjum nr 8).

Co więcej:

(...) Nauczyciele-tutorzy tworzą zespół tutorski, dzięki istnieniu którego w czasie systematycznych spotkań nauczyciele wymieniają się uwagami, przemyśleniami i spostrzeżeniami dotyczącymi pracy tutorskiej. Jednocześnie fakt, że coraz większa liczba nauczycieli zostaje tutorami pozwala na lepsze rozumienie programu przez całą Radę Pedagogiczną i umożliwia jego sprawne funkcjonowanie. (Pedagog w Gimnazjum nr 16).

Podobną opinię wyrażają też dyrektorzy: „Nauczyciele chętnie dzielą się swoimi doświadczeniami tutorskimi, wymieniają się uwagami, spostrzeżeniami dotyczącymi wagi podnoszonych przez dzieci tematów. Zdecydowanie poprawiła się **komunikacja i wymiana doświadczeń** między nauczycielami.” (Dyrektor Gimnazjum nr 25).

Uczniowie objęci tutoringiem uczą się m. in. **szacunku dla cudzych poglądów**, umiejętności wyrażania własnych przemyśleń, nawiązywania nowych relacji i budowania więzi. Te wszystkie umiejętności przekładają się również na **relacje rówieśnicze**. Uczeń objęty tutoringiem szybciej i mocniej identyfikuje się ze szkołą, a co za tym idzie, łatwiej przejmuje odpowiedzialność za miejsce i środowisko szkolne. Świadomość przynależności i współtworzenia społeczności uczniowskiej buduje większe **poczucie bezpieczeństwa** wśród uczniów (na podstawie wypowiedzi pedagoga w Gimnazjum nr 16).

W zakresie codziennych zachowań uczniów nauczyciele sygnalizują pedagogom większą **obowiązkowość i pilność** (zadania domowe) części dzieci objętych opieką tutorską. Trudno wnioskować o związku pomiędzy korzystaniem z opieki tutorskiej a wynikami w nauce, natomiast nie ma to większego związku z frekwencją. Na pewno uczniowie ci są bardziej aktywni w życiu społecznym szkoły – np. włączają się w akcje charytatywne. Zdarza się też, że rozwijają zainteresowania pod wpływem kontaktu z tutorami czy innymi jego podopiecznymi (informatyczne, sportowe, taneczne). Jak już wyżej wspomniano, są bardziej **otwarceni na wsparcie ze strony szkoły** w rozwiązywaniu ich problemów. **Wręcz można powiedzieć, że kontakt z tutorem chroni uczniów**

przed przyjęciem częstej w tym wieku postawy „MY (uczniowie) – ONI (dorośli, z którymi nie gadamy)”. I tak, większe zaufanie ucznia do tutora pociąga większą otwartość pedagoga czy innych nauczycieli wobec ucznia. (na podstawie wypowiedzi pedagoga w Gimnazjum nr 25).

Pedagodzy widzą sens kontynuowania i poszerzania programu opieki tutorskiej w szkole:

(...) dzięki tutoringowi zwiększa się poczucie bezpieczeństwa uczniów, mają oni zapewniony indywidualny kontakt z nauczycielem, daje on możliwość nawiązania relacji zaufania i więzi pomiędzy uczniem a tutorem, pozwala na bardzo dobre poznanie charakterów i środowiska, w którym żyją podopieczni. Dla nauczyciela jest to interesująca ścieżka rozwoju (poszerzenie swojej wiedzy i umiejętności pracy z dziećmi) oraz możliwość nowych ciekawych doświadczeń zawodowych. (Pedagog w Gimnazjum nr 16).

Zarówno pedagodzy, jak i dyrektorzy szkół zauważają zmiany relacji między uczniem a nauczycielem widoczne w tym, że:

(...) zdecydowana większość z własnej woli prosi o rozmowę, bez przypominania przychodzi na spotkania uzgodnione wcześniej. Miło jest też widzieć, że uczniowie są coraz bardziej otwarci, szczerzy i mają w stosunku do nauczyciela więcej śmiałości. Również u nauczycieli zauważa się zmiany w podejściu do ucznia – unikanie oceniania, naprowadzanie, a nie podawanie gotowych rozwiązań, stwarzanie możliwości wyboru, popętniania błędów oraz ponoszenia ich konsekwencji. (Dyrektor Gimnazjum nr 25).

Zwraca się również uwagę na wzrost poczucia bezpieczeństwa w szkole:

(...) świadomość dziecka o istnieniu osoby, do której może podejść w każdym momencie, aby podzielić się swoją obawą czy troską, niewątpliwie podnosi poczucie bezpieczeństwa wśród młodzieży. Umiejętność dzielenia się radościami i troskami z rówieśnikiem to kolejny dowód poczucia bezpieczeństwa w szkole, a już z całą pewnością w obrębie klasy, do której uczeń przynależy. (Dyrektor Gimnazjum nr 25).

4. BARIERY JAKIE POJAWIŁY SIĘ W PROCESIE WDRAŻANIA PROGRAMU TUTORINGU

Nauczyciele nie tylko podkreślają korzyści płynące z tutoringów, lecz również wskazują na trudności w realizacji programu. Część z nich wpisana jest w proces zmiany, część wynika z organizacji i przyjętych rozwiązań, część zaś jest rezultatem funkcjonowania w określonej kulturze i społeczności.

Tutorzy z Gimnazjów nr 8, 16 i 25 do trudności związanych z budowaniem relacji z podopiecznymi zaliczają:

- brak zainteresowań u uczniów;
- brak własnego zdania, obojętność;
- brak zaangażowania u niektórych uczniów;
- duża ilość zajęć pozalekcyjnych i stąd częste odwoływanie spotkań;
- brak czasu lub pośpiech;
- trudność w rozmowach wynikająca ze strony nauczyciela („nie mam daru do rozmów”);
- trudność ze znalezieniem interesujących tematów dla podopiecznych;
- niechęć ze strony niektórych uczniów;
- nieśmiałość, a także przychodzenie podopiecznych w grupach, co pomaga im radzić sobie z nieśmiałością.

Pedagog w Gimnazjum nr 25 zwraca uwagę na problem docierania z ofertą do uczniów „trudnych” i problemowych, którzy raczej unikają kontaktu z tutorami, choć niewątpliwie mieliby najwięcej do skorzystania. Może dobrowolna możliwość udziału w programie sprawiłaby, że będzie on traktowany bardziej jako przywilej, a mniej jako obowiązek.

Uczniowie Gimnazjum nr 3 zapytani o to, na co tutorzy powinni zwrócić szczególną uwagę, wskazali na: potrzebę poświęcania uczniom czasu (4 wskazania), częstego rozmawiania (2 wskazania), organizowania częstych spotkań (4 wskazania), organizowania spotkań integracyjnych (1 wskazanie). Ponadto doradzają: poznanie ucznia, zrozumienie, słuchanie, poznanie jego zainteresowań, wspieranie i pomaganie (10 wskazań). Zachęcają do: re-

dukowania dystansu, tworzenia przyjacielskich relacji (2 wskazania), tworzenia dobrej atmosfery (2 wskazania), wprowadzania żartów, humoru i spokoju (3 wskazania), apelują o delikatność i nie „dociskanie” uczniów, zwłaszcza wtedy, kiedy ci nie chcą mówić o sobie lub o swoich rodzinach (3 wskazania).

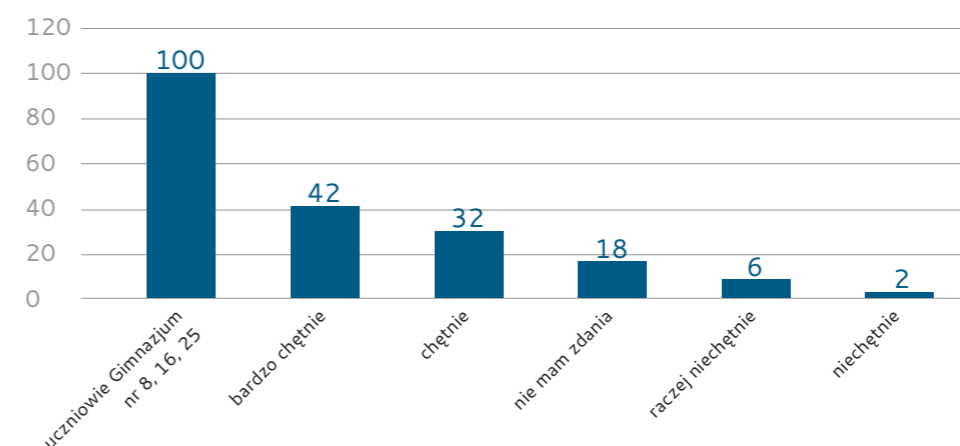
WNIOSKI:

1. Zarówno uczniowie, jak i nauczyciele zauważają istotną różnicę między pracą i postawą wychowawcy a tutora. Wszyscy podkreślają wartość indywidualnego kontaktu jako podstawy pracy wychowawczej metodą tutorską.
2. Uczniowie i nauczyciele zauważają i potrafią podać korzyści z realizacji programu polegającego na pomocy uczniom w uczeniu się, rozwiązywaniu ich problemów, nawiązywaniu relacji z rówieśnikami i z dorosłymi, czy na odkrywaniu talentów i zdolności.
3. W opiniach respondentów tutoring zmienia postawy zarówno nauczycieli, jak i uczniów. Uruchamia wzajemny szacunek i zrozumienie, odpowiedzialność, buduje zaufanie, wzmacnia chęć i gotowość do kontaktów opartych na pozytywnym myśleniu i konstruktywnym rozwiązywaniu problemów. Zmienia relację zależności, podejrzliwości, kontrolowania i rozliczania z obowiązków na relacje partnerskie oparte na współpracy i wsparciu.
4. Wzajemne poznawanie się uczniów i nauczycieli oraz coraz większe rozumienie siebie, swoich potrzeb, możliwości i ograniczeń, skutkuje większą niż do tej pory gotowością do szczerzej i otwartej dyskusji, wzrostem poczucia bezpieczeństwa, zwiększeniem aktywności i zaangażowania zarówno we własny rozwój, jak i w sprawę szkoły.
5. Program uruchomił współpracę i współdziałanie nauczycieli, w tym tutorów z wychowawcami, gotowość do wymiany doświadczeń i wzajemnego uczenia się oraz doskonalenia kompetencji.
6. Indywidualizacja relacji nauczyciel – uczeń wymaga od nauczycieli radzenia sobie z trudnościami, jakimi są opór, niechęć i brak zaufania uczniów czy trudności związane z budowaniem relacji, a także cierpliwego poznawania uczniów bez poczucia, że są odpytywani lub „dociskani”.

CEL 2. WZMOCNIENIE PROFESJONALIZMU TUTORÓW

1. POSTRZEGANIE PRACY ORAZ KOMPETENCJI TUTORÓW

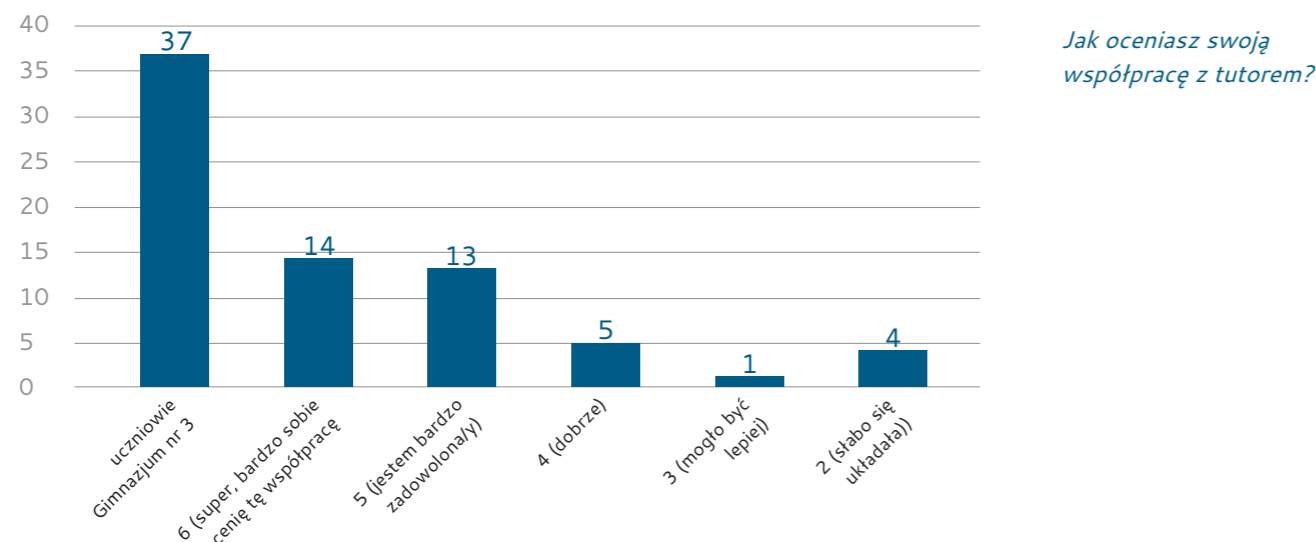
Uczniowie Gimnazjów nr 8, 16, 25 (102 uczniów) w odpowiedzi na pytanie, czy chętnie spotykali się z tutorem, najczęściej odpowiadali, że bardzo chętnie (42 uczniów) i raczej chętnie (32 uczniów). **Razem 74 uczniów wyraziło zadowolenie z udziału w programie, co stanowi 71% badanych uczniów.** Część uczniów nie wyrobiła sobie na ten temat zdania (19 uczniów), a kilku nie ma dobrych doświadczeń i spotykała się raczej niechętnie (6 uczniów) i niechętnie (2 uczniów). Dwie osoby nie udzieliły żadnej odpowiedzi na zadane pytanie. Siedmiu uczniów oświadczyło, że nie uczestniczyli w spotkaniach. (Patrz tab. 5).

Czy chętnie spotykałaś/teś się z tutorem?

Tab.5. Profesjonalizm tutorów a ocena spotkań przez uczniów Gimnazjum nr 8, 16, 25.

W wyniku badań przeprowadzonych w grudniu 2011 r. w Gimnazjum nr 3 wśród uczniów klas trzecich (37 badanych, skala sześciostopniowa), którzy uczestniczyli w programie od klasy pierwszej, uzyskaliśmy informację, że większość uczniów (27, co stanowi 73 %) wysoko oceniła swoją współpracę z tutorami (oceny 5 i 6). Dla 5 uczniów współpraca układała się dobrze (ocena 4), kolejnych 5 uznało, że współpraca układała się słabo (4 wskazania) lub mogła być lepsza (1 wskazanie). (Patrz tab. 6).

Tab. 6. Profesjonalizm tutorów a ocena spotkań przez uczniów Gimnazjum nr 3.

Uczniowie Gimnazjów nr 8, 16 oraz 25 proszeni o wymienienie, za co cenią swoich tutorów, podawali następujące cechy: **szczerłość**, wyrozumiałość, pogodę ducha („bo dzięki tym cechom mogą swobodnie rozmawiać”); **chęć pomocy**, wrażliwość, opiekuńczość („ponieważ właśnie te cechy są potrzebne, by zrozumieć człowieka”), **zainteresowanie uczniem**, otwartość, docenianie, **życzliwość**, akceptację, zrozumienie, mądrość i odpowiedzialność za uczniów. Co więcej, uczniowie stwierdzali, że „(...) cenię u mojego tutora to, że ma dla mnie zawsze czas, jest wesoły, pomocny, miły”. Za wartościowe uznają również **lojalność** i umiejętność nawiązania kontaktu, a także umiejętność słuchania drugiej osoby, rozmowy, dotrzymywania tajemnicy i opanowanie.

Uczniowie Gimnazjów nr 8, 16 i 25 (102 uczniów) w pytaniu wielokrotnego wyboru o relacje z tutorami najczęściej wybierali: łatwość w omawianiu różnych problemów (64 uczniów), wzajemny szacunek (63 uczniów) i wzajemne docenianie się (53 uczniów). Sporo wyborów dotyczyło również przyjemności we wspólnym spędzaniu czasu (35 uczniów), nawiązaniu więzi emocjonalnej (21 uczniów), pragnieniu utrzymania dalszych więzi (17 uczniów) i poczucia bliskości (13 uczniów).

Nauczyciele tutorzy realizujący program w Gimnazjach nr 8, 16, 25 uznali, że mają **lepszy kontakt z młodzieżą**, łatwiej nawiązują rozmowę na interesujące tematy, osiągają lepsze efekty pracy indywidualnej z uczniem, lepiej dogadują się z uczniami na lekcjach. Ponadto uczniowie trochę inaczej postrzegają nauczycieli podczas zajęć, łatwiej się angażują.

Tutorka w Gimnazjum nr 16 stwierdza, że:

(...) dzięki temu (tutoringowi – przyp. red.) w relacjach z uczniami jestem bardziej otwarta, radosna, bo dają mi one satysfakcję z wykonywanej pracy, bardziej wyczulona na potrzeby i oczekiwania uczniów, myślę, że również bardziej życzliwa i otwarta na rozpoznawanie ich możliwości. Co ciekawe, nie dotyczy to jedynie moich podopiecznych, ale wszystkich uczniów, których uczę lub którzy pracują ze mną w szkolnym wolontariacie.

2. WSPARCIE DLA TUTORÓW

W ocenie nauczycieli Gimnazjów nr 8, 16, 25 konsultacje tutorskie pozwalają spojrzeć na program z innej perspektywy. Konsultant jest w stanie pomóc odnaleźć swoją drogę tutorską. Konsultanci są pomocni, ponieważ

tutorzy sami przyznają, że nie zawsze wiedzą, jak zachować się w pewnych sytuacjach z podopiecznymi. Istnieją również głosy, że konsultacje są przydatne w małym stopniu, ponieważ tutorzy jako nauczyciele borykają się z podobnymi problemami, które czasem udaje im się w jakiś sposób rozwiązać. Nauczyciele sygnalizowali też, że odczuwają brak konsultacji w trzecim roku pracy, a z kolei na podstawie wcześniejszych doświadczeń uważają je za bardzo przydatne.

W Gimnazjum nr 3 większość nauczycieli jest zadowolona z konsultacji (tylko 1 osoba uznała, że są one teoretyzowaniem i nie przystają do praktyki). Wśród wymienianych korzyści pojawiają się takie, jak: rozwiewanie wątpliwości i wspólne poszukiwanie rozwiązań, profesjonalna pomoc w trudnych sytuacjach, możliwość dzielenia się refleksjami, przemyśleniami i doświadczeniami w realizacji programu.

Jak wynika z opinii tutorki w Gimnazjum nr 16, tutorzy otrzymują również wsparcie od swoich dyrektorów:

(...) Pani Dyrektor od początku popierała pomysł i założenia tutoringów, a także bardzo aktywnie brała udział w jego promocji wśród rady pedagogicznej i wśród dyrektorów innych gimnazjów. Na początku były pewne problemy ze zrozumieniem roli tutora w szkole i w relacji z podopiecznymi, jednak w czasie szkoleń i spotkań zespołu tutorów z Panią Dyrektorem stopniowo wszystko się wyjaśniało. Obecnie tutorzy czują na pewno wsparcie Pani Dyrektora w swojej pracy, stworzone zostały również procedury pracy tutora, które pomagają określić zakres i zasady w pracy tutorskiej.

Istotne jest także wsparcie innych nauczycieli: „(...) nauczyciele chętnie dzielą się swoimi doświadczeniami tutorskimi, wymieniają się uwagami, spostrzeżeniami dotyczącymi wagi podnoszonych przez dzieci tematów. **Zdecydowanie poprawiła się komunikacja i wymiana doświadczeń między nauczycielami.**” (Dyrektor Gimnazjum nr 25).

Podsumowaniu realizacji programu przez dyrektorów towarzyszyła również następująca refleksja:

(...) realizując program tutorski uczestniczymy w czymś, co jest nie do końca zdefiniowane, przewidywalne, odkryte. Często pracujemy w oparciu o intuicję i mamy jedynie cichą nadzieję, że połączenie starań, wcześniejszych doświadczeń i otwartości na nowe, nie okaże się porażką, a przyniesie choć małe satysfakcje. Ważnym elementem, bez którego nie wyobrażamy sobie tutoringów, jest wsparcie Kolegium, w tym stałe spotkania z konsultantem, a w początkowym okresie systematyczne spotkania w Wydziale Edukacji. (Dyrektor Gimnazjum nr 25).

Nauczycielki realizujące pełną ścieżkę rozwoju tutorskiego (tutor – konsultant – kootrener) potwierdzają, że jest ona szansą na doskonalenie umiejętności i profesjonalizmu. Uważają, że **w roli tutora:**

(...) relacje z uczniami motywują do nieustannego poszukiwania nowych metod i ścieżek pracy z uczniami. Jednocześnie mobilizuje to do ciągłej pracy, zdobywania nowych doświadczeń i rozwijania własnych zainteresowań. (Tutorka w Gimnazjum nr 16).

Najbardziej inspirujący jest uczeń, dzięki pracy z nim poszukujemy nowych rozwiązań, doksztalcamy się. Ważne jest też zaufanie i szacunek, którym obdarza nas młody człowiek. (Tutorka w Gimnazjum nr 25).

Zaś w roli konsultanta tutorów:

(...) mam okazję poznania i obserwowania, jak tutoring rozwija się i funkcjonuje w innej szkole. To okazja do wymiany doświadczeń, metod pracy z dziećmi, a także wielu inspirujących rozmów na temat kształcenia i wychowania. Jednocześnie dzielenie się swoim doświadczeniem i przekazywanie zdobytej już wiedzy pomaga poukładać i uporządkować to, co już wiem i upewnić się, czy nie straciłam z oczu istoty tutoringów. (Tutorka w Gimnazjum nr 16, a jednocześnie konsultantka w Gimnazjum nr 23).

(...) Indywidualne spotkania z tutorami są okazją do poznania tutora, jego oczekiwań i potrzeby to kontakt i rozmowa z drugim człowiekiem, który darzy cię sympatią i zaufaniem. Pozwala na dzielenie się wiedzą i doświadczeniem. (Tutorka w Gimnazjum nr 25).

W roli kootrenera:

(...) inspirowało do poszerzania zdobytej wcześniej wiedzy, uczyło pracy z grupą, ciekawego i inspirującego przekazywania wiedzy i doświadczeń. To bardzo ciekawa forma poszerzenia swoich kompetencji i umiejętności. Zmusza do ciągłych poszukiwań i samodoskonalenia. (Tutorka w Gimnazjum nr 16).

(...) Kontakt z innymi tutorami, dzielenie się wiedzą, doświadczeniem, pomysłami pozwala na refleksyjne spojrzenie na system edukacji. (Tutorka w Gimnazjum nr 25).

3. POSTRZEGANIE PROCESU TUTORINGU W SZKOLE Z PERSPEKTYWY CZASU

W Gimnazjum nr 3 dla większości uczniów początkowe skojarzenia z tutoringiem nie były zbyt zachęcające. Uznawali, że to „bez sensu”, „strata czasu”, „to do bani” (11 uczniów). Dla części uczniów negatywne nastawienie wynikało z braku informacji, czym jest tutoring, skojarzeniem z kuratorem i dodatkowym nadzorem, obawą o większą ilość pracy, strachem, sceptycyzmem (10 uczniów), ale teraz są zadowoleni z udziału w programie (21 uczniów). Kilku uczniów miało od początku pozytywne nastawienie, które z czasem nie uległo zmianie (4 uczniów). Uczniami kierowała również ciekawość i dzisiaj są zadowoleni z udziału w programie (2 uczniów). Część uczniów określiła swoje nastawienie jako nijakie, które z czasem zmieniło się na pozytywne (3 uczniów). Negatywne nastawienie części uczniów wynika z tego, że od początku nie chciało im się uczestniczyć w programie i dalej nie chce (2 uczniów), oczekiwali również, że tutor będzie pomagał, a tak nie jest (1 uczeń), początkowo było „fajnie” i nastawienie było pozytywne, ale teraz jest „nudno i obojętnie” (2 uczniów). Dwóch uczniów odpowiedziało – „nie wiem”.

W opinii tutorki w Gimnazjum nr 16:

(...) uczniowie początkowo nastawieni byli sceptycznie, nieufnie podchodzili do propozycji spotkania z tutorem. Często nie rozumieli, po co są takie spotkania, dlaczego tylko część z nich jest objęta takim programem, a część nie, obawiali się, czy to nie jest kwestia jakiejś dodatkowej kontroli ze strony nauczycieli. Teraz uczniowie są już oswojeni z tutoringiem, jest to dla nich integralna część szkoły i większość bardzo chętnie uczestniczy w spotkaniach z własnej inicjatywy. Natomiast uczniowie klas pierwszych z mniejszym oporem i dystansem wchodzi w projekt, ponieważ od starszych kolegów mają już częściową informację, co to jest tutoring i w czym będą brali udział. (Tutorka w Gimnazjum nr 16).

(...) Na początku nastawienie uczniów było różne, jedni chętnie uczestniczyli w spotkaniach, inni byli oporni. Tutorzy z wielkim zaangażowaniem przygotowywali spotkania indywidualne i grupowe, ale niestety nie byli w stanie zachęcić wszystkich uczniów. Niektórzy nie uczyli w klasach objętych tutoringiem, wychowawcy nie byli tutorami i nie potrafili do końca wesprzeć działania tutora. Widocznym problemem było unikanie przez część podopiecznych spotkań indywidualnych. Dyrekcja chętnie słuchała potrzeb tutorów i w kolejnym roku zmieniła przydział tutorów do klas, aby ci mieli większy kontakt ze swoimi uczniami, tym samym poprawiła się frekwencja uczestnictwa w spotkaniach. (Tutorka w Gimnazjum nr 25).

Nastawienie nauczycieli w Gimnazjum nr 3 biorących udział w badaniu, oscylowało od dużych oczekiwań, entuzjazmu, pozytywnego myślenia i otwartości na zmiany przez zniechęcenie, sceptycyzm, ale i ciekawość w poznawaniu i doświadczaniu, aż do częściowej lub pełnej akceptacji lub, odwrotnie do negacji programu jako mało skutecznego.

Poczucie satysfakcji dają nauczycielom Gimnazjów nr 8, 16, 25 „(...) spotkania z uczniami – obserwowanie zachodzących zmian, to jeśli uczniowie sami chętnie pytają o kolejne spotkania, a wychodząc z tutorialu są zadowoleni, uczniowie i ich zadowolenie, wzajemne relacje i rozwój, gdy wspólnie, miło spędzamy czas, gdy podopieczni zauważają efekty współpracy oraz sukcesy podopiecznych uczniów”.

Jednocześnie warto wskazać, że spotkania tutorskie przyjmują różne formy, o czym informują tutorów konsultanci:

(...) Nauczyciele-tutorzy wypracowują własny model/modele tutoring. Początkowe spotkania w pierwszym roku mają raczej charakter grupowy lub parami, prawdopodobnie dlatego, że uczniowie nie bardzo rozumieją ideę tutoring, nie są przyzwyczajeni do indywidualnego kontaktu, który nie ma na celu ich rozliczania z postę-

ów nauce i czują się pewniej w grupie znajomych. Tutorki starają się stopniowo dążyć do rozdzielania grupy na pary i potem spotykać się indywidualnie. Nie zawsze jest to możliwe i wtedy lepiej udają się spotkania grupowe mające jakiś wspólny cel. Tutoring może przybierać formy od bardziej rozwojowej, w przypadku uczniów o zdecydowanych zainteresowaniach, do formy bardziej wychowawczej, gdy uczniowie nie chcą/nie mogą się uczyć lub mają inne problemy, które wpływają na ich sytuację edukacyjną i społeczną. (Konsultantka w Gimnazjum nr 25).

WNIOSKI:

1. Uczniowie są zadowoleni ze współpracy z tutorami. Prawie ¾ uczniów (w Gimnazjum nr 8, 16 i 25 wynosiło to 71%, natomiast w Gimnazjum nr 3 aż 73%) chętnie i bardzo chętnie uczestniczyło w spotkaniach z tutorami.
2. Uczniowie potrafią wymenić wiele cech tutorów, które sprzyjały budowaniu relacji i wspieraniu ich w rozwoju, takich jak szczerłość, życzliwość, akceptacja, zainteresowanie uczniem i chęć pomocy.
3. Relacje z tutorem opisywane są przez uczniów jako sprzyjające omawianiu różnych problemów, oparte na wzajemnym szacunku i docenianiu siebie, budowaniu więzi emocjonalnej i bliskości.
4. Nauczyciele doceniają zmianę relacji z uczniami, dzięki której mają lepszy z nimi kontakt, są bardziej wyrozumiali i wyczuleni na potrzeby uczniów, odnajdują sens i satysfakcję z pracy nauczycielskiej.
5. Konsultacje tutorskie, zaangażowanie dyrektora szkoły, zainteresowanie wychowawców i nauczycieli oraz możliwość rozwoju tutorskiego są cenionym przez nauczycieli wsparciem wzmacniającym kompetencje i składającym do refleksji nad własnym rozwojem i kondycją systemu edukacji w kontekście możliwości wprowadzania zmian.
6. Początkowa niechęć uczniów, obawa i negatywne skojarzenia, łączone nawet z obawą przed zwiększonym nadzorem, rozliczaniem i kontrolą, w trakcie realizacji programu zmieniają się w zadowolenie i poczucie korzyści. Nieliczni uczniowie zniechęcili się do programu lub podtrzymali swoje negatywne nastawienie.
7. Coraz częściej pojawiają się wypowiedzi uczniów zmieniające dotychczasowy obraz szkoły, z której „jak najszybciej się wychodzi”, podkreślające zadowolenie z udziału w programie, dobry klimat spotkań, możliwość udziału w zabawie, radość z udziału w zajęciach, np. integracyjnych i wspólnych wyjściach.
8. Nastawienie nauczycieli oscylowało od ciekawości, otwartości na nowe doświadczenia przez zniechęcenie, niepokój, sceptycyzm, aż do akceptacji (w większości) i uznania, że program powinien być na stałe wpisany w działania szkoły.
9. Tutorzy stosują i poszukują form pracy wychowawczej z uczniami adekwatnych do potrzeb i możliwości. Dbają zarówno o indywidualny rozwój swoich podopiecznych podczas indywidualnych spotkań i konsultacji, jak i o ich rozwój społeczny organizując różne spotkania i wyjścia ze szkoły.

CEL.3. DOSKONALENIE PROCESU WYCHOWAWCZEGO W SZKOLE

1. UMIEJĘTNOŚCI NABYTE PRZEZ UCZNIÓW I TUTORÓW, WAŻNE DLA PROCESU WYCHOWAWCZEGO

Uczniowie Gimnazjum nr 3 stwierdzali, że dzięki tutoringowi najczęściej zmieniali swoje **podejście, nastawienie do różnych spraw**, do szkoły, do nauki, do nauczycieli (10 uczniów na 37 badanych). Część uczniów stwierdziła, że ma teraz **lepszy kontakt z nauczycielami i z kolegami** (10 uczniów). Część, że **poprawiła oceny i zachowanie** (6 uczniów). Pojawiają się także głosy stwierdzające, że „zmienił mi się charakter”, „zyskałam pewność siebie” (2 uczniów), a także „zyskałam nową wiedzę i umiejętności” (2 uczniów). Kilku uczniów doceniło dobrą zabawę (2 uczniów). Są uczniowie, którzy nic nie zyskali i nic nie zmienili dzięki tutoringowi (8 uczniów). Brak odpowiedzi (2 uczniów).

Nauczyciele z Gimnazjów nr 8, 16, 25 uznali, że poznali **nowe metody pracy z uczniem**, lepiej komunikują się z uczniami, mają lepszy kontakt z rodzicami, nauczyli się jak efektywniej współpracować z innymi nauczycielami oraz poznali nowe metody pracy z młodzieżą (szczególnie w relacjach indywidualnych).

Nauczyciele-tutorzy podkreślają również, że „(...) uczniowie szybciej i łatwiej nawiązują kontakt z osobą dorosłą, **umieją w sposób odpowiedni wyrazić swoje zdanie i wyartykułować potrzeby**. Mają większe zaufanie do nauczycieli, postrzegają w nich osoby, z którymi można na wiele tematów porozmawiać, które poświęcają im swój czas” (Tutorka w Gimnazjum nr 16). Mówią również, że:

(...) Tutoring poprawił relacje uczniów i nauczycieli będących tutorami. Uczniowie są **życzliwsi, grzeczniejsi, a nauczyciele bardziej wyrozumiali**. Uczniowie dostrzegają w nauczycielu człowieka, który **zawsze pomoże, doradzi, pocieszy**. Dzięki tutoringowi nauczyciel lepiej poznaje wychowanka, uczy się patrzeć na świat jego oczami. Uczeń, będąc w dobrej relacji z nauczycielem, czuje się w szkole bezpieczniej, jest dowartościowany, zauważony. (Tutorka w Gimnazjum nr 25).

Ankietowani uczniowie Gimnazjum nr 8, 16, 25 wśród korzyści wynikających ze spotkań z tutorami wymieniają: „zainspirowały mnie do **osiągnięcia wyznaczonych celów** i walki o nie”, „zainspirowały mnie do nauki”, „doga- dałam się z rodzicami”, „mogłam podjąć **trudną decyzję**, której sama bym nie podjęła”, „zachęcił mnie (tutoring – przyp. red.) do **spełnienia marzeń**”, „rozwiły moje zainteresowania i **pomogły mi wybrać szkołę**”, „in- spirowały mnie do pracy”, „po spotkaniach poprawiłem się nauce oraz zrozumiałem niektóre sytuacje”, „wziąłem się za siebie”, „pomagał (tutoring – przyp. red.) mi wytrzymać w domu (problemy w relacjach)”, „pomogły mi w panowaniu nad swoim smutkiem”, „odważyłam się otworzyć w rozmowach z tutorem”, „**zainspirował** (tuto- ring – przyp. red.) **mnie do wiary w siebie**”.

Pedagogzy szkolni zauważają zmiany w zachowaniach i postawach uczniów uczestniczących w programie:

(...) różnice w funkcjonowaniu uczniów objętych tutoringiem i tych, którzy nie uczestniczą jeszcze w programie to **zmniejszenie agresji, podniesienie frekwencji, podniesienie wyników nauki, zainteresowanie ży- ciem społecznym szkoły, zmiana postawy z biernej na czynną** (pedagog w Gimnazjum nr 8). Jednocze- śnie pedagog zauważa zmianę postaw rodziców: „(...) **wcześniejsza niechęć rodziców do kontaktów ze szkołą zmieniła się w aktywną formę współpracy**. Rodzice zrozumieli, iż program ten stanowi element wsparcia i działa **dopingująco na uczniów**. (Pedagog w Gimnazjum nr 8).

Dyrektorzy również zauważają zmiany w zachowaniach uczniów objętych tutoringiem i tych nie objętych opie- ką tutorską:

(...) **gimnazjaliści uczestniczący w tutorialach sporadycznie opuszczają lekcje. Z roku na rok osiągają coraz lep- sze wyniki w nauce. Są także pewniejsi siebie i bardziej przedsiębiorczy. Aktywnie biorą udział w życiu szkoły, często są członkami samorządu uczniowskiego i wolontariatu. Śmiało wyznaczają swoje cele i dążą do ich realizacji. Nie ukrywają swoich zainteresowań i przenoszą je na forum klasy i szkoły. Poziom zaufania ucznia do tutora, wychowawcy, pedagoga czy dyrektora, jest w ich świadomości na tyle wysoki, że otwierają się chętniej na wsparcie ze strony szkoły w rozwiązywaniu ich problemów**. (Dyrektor Gimnazjum nr 25).

2. OGRANICZENIA W PROCESIE WDRAŻANIA PROGRAMU TUTORINGU

Badania w 2009 r. wskazały na brak i potrzebę wcześniejszego przygotowania szkół do programu, na brak go- towych materiałów (scenariuszy spotkań) do pracy tutorów, brak wstępnych spotkań z uczniami przybliżających im istotę tutoringów oraz niedostosowanie planu zajęć tutorów do planu zajęć uczniów, a także na brak możliwości wyboru tutorów i podopiecznych, jak również obciążenie czasowe tutorów czy niskie ich wynagrodzenie.

Po trzech latach realizacji programu nauczyciele Gimnazjów nr 8, 16, 25 za **ograniczenia** uznają:

- przymus uczestniczenia w tutoringach;
- brak czasu;
- brak zaangażowania ze strony niektórych podopiecznych;
- przydzielanie uczniom tutorów (brak możliwości wyboru, np. ze względu na zainteresowania);
- oczekiwanie natychmiastowych efektów;
- tworzenie sztywnych ram tutoringów;
- niedostosowany plan lekcji tutora do planu lekcji podopiecznych, co bardzo utrudnia regularny kontakt, oraz związaną z tym trudność dopasowania terminów spotkań.

Problemy te opisuje jedna z tutorek:

(...) **Myślę, że największe trudności dotyczą organizacji tutoringów w szkole. Jeśli plan uczniów i tutora nie jest przynajmniej trochę podobny, to istnieją trudności, żeby umawiać się na tutoriala. Jest to bardzo istotne szczególnie w klasie I, gdzie te relacje są dopiero budowane i wymagają dużo czasu i zaangażowania ze strony nauczyciela i ucznia. Myślę również, że niesamowicie ważne jest to, żeby i uczeń i tutor mogli mieć wpływ na wybór osób, z którymi pracują. Jeżeli tutor jest uczniowi z góry narzucony, to nie zawsze ta współpraca przy- niesie pozytywne efekty, a czasami może trwale zniechęcić do takich spotkań**. (Tutorka w Gimnazjum nr 16).

W opinii nauczycieli Gimnazjum nr 3 największą trudnością sprawia nauczycielom organizacja spotkań, dopasowanie terminów, plan pracy tutora i podopiecznych, nawiązanie relacji z niektórymi uczniami, niechęć uczniów do spo- tkań popołudniowych, trudności w nawiązaniu pozytywnych relacji z niektórymi uczniami.

Pedagog w Gimnazjum nr 25 sygnalizuje następujące problemy zgłaszane przez nauczycieli: czas spotkań i zgranie go z planem dzieci. Rozwiązanie widzi na przykład w możliwości umieszczania godzin tutorskich w planie klasy albo w realizacji zadań tutorskich również w ramach tzw. godzin „karcianych”: „(...) to, o czym już nieraz mó- wiliśmy, to pewna elastyczność w rozplanowywaniu opieki tutorów nad uczniami, tak by nie zmuszać niechętnych, a w ich miejsce móc przyjąć ucznia spoza klasy objętej tutoringiem”.

W opinii dyrektora szkoły:

(...) po trzech latach funkcjonowania programu największą trudność wciąż sprawia dostosowanie spotkań tu- torskich do planu zajęć uczniów. Można by zastanowić się nad zmianami w zakresie funkcjonowania grup tutorskich w miejsce systemu klasowego. Dobrze jest też, kiedy tutor ma sposobność zaobserwowania swoich podopiecznych podczas zajęć lekcyjnych – łatwiej jest wtedy pomóc uczniowi mającemu np. problem w funk- cjonowaniu w grupie lub nieśmiałości. (Dyrektor Gimnazjum nr 25).

3. ZMIANY W REALIZACJI TUTORINGU ZAPROPONOWANE PRZEZ UCZESTNIKÓW PROGRAMU

W wyniku pierwszej semestralnej ewaluacji z 4 marca 2009 r. zaproponowano **następujące zmiany**:

- wzmocnienie roli tutorów – konsultantów w perspektywie przyszłego roku szkolnego;
- zintegrowanie planu zajęć tutorów i uczniów;
- wspólne rozpoczynanie i kończenie zajęć tutorów i podopiecznych;
- ewentualnie „okienka” na prowadzenie tutoriali;
- przygotowanie materiałów dydaktycznych dla tutorów (scenariusze spotkań, rozkład tematyczny itp.);
- wcześniejsze (maj, czerwiec) przygotowanie szkół do udziału w kolejnych edycjach programu (spotkania/ warsztaty z uczniami, rodzicami, nauczycielami);
- umożliwienie wyboru tutora i podopiecznego;
- udział tutorów w wyborze kolejnych klas;
- zwiększenie wynagrodzenia dla tutorów. Stworzenie ścieżki rozwoju dla tutorów (np. poprzez podjęcie zadań tutora – konsultanta).

Część rekomendacji została zrealizowana w kolejnych latach. Opisano ścieżkę rozwoju tutorskiego, z której ko- rzystają tutorzy. Cztery tutorki pracują z uczniami, ale jednocześnie są konsultantkami tutorów i kootrenerkami. Dwudziestu tutorów pełni rolę konsultanta. Sukcesywnie przygotowywane są materiały wspierające tutorów. Od 2007 r. dostępna jest strona internetowa Kolegium Tutorów, a na przełomie 2010/2011 r. powstała nowa strona, w odpowiedzi na zapotrzebowania coraz większej ilości tutorów oraz osób zainteresowanych tutoringiem. Dzia- łania te wymagają ciągłej poprawy, o czym świadczy głos jednej z konsultantek:

Dobrze byłoby przeprowadzić na początku roku szkolnego działania informacyjne wraz z rozdaniem materiałów o tutoring dla nowych rodziców i uczniów. Pozwoliłoby to uniknąć poczucia niepewności i niechęci do progra- mu, które aczkolwiek rzadkie, mogą wynikać z niewiedzy na temat tutoringów jako metody oraz jako realizowa- nego w szkole programu. (Konsultantka w Gimnazjum nr 25).

Ponadto:

Tutorzy zgłosili również potrzebę opracowania tematów oraz przygotowania narzędzi, które mogłyby być przydatne w ramach tutoriali. Nie chodzi tutaj o ścisły program do realizacji, ile raczej o bazę tematów, materiałów, które stanowiłyby wspólne zasoby do swobodnego wykorzystania przez tutorów w zależności od potrzeb podopiecznych i etapu współpracy. (Konsultantka w Gimnazjum nr 25).

Kolejne propozycje zmian przedstawionych przez nauczycieli realizujących od trzech lat program tutorski w Gimnazjach nr 8, 16, 25 to: dobrowolny tutoring (zarówno dla uczniów, jak i dla nauczycieli), swobodny wybór tutora (wspólne zainteresowania, autorytet dla ucznia itp.), odpowiednia osobowość tutora dla danego ucznia, elastyczna organizacja i forma spotkań.

Z wypowiedzi jednej z tutorek wynika, że:

(...) dla mnie sprawą idealną byłoby połączenie roli tutora i wychowawcy, tzn. że nauczyciel w stosunku do swoich podopiecznych spełnia obie te role. U mnie w szkole funkcjonuje system: osobno wychowawca, osobno tutor, i na razie działa bez większych zastrzeżeń, jednak wydaje mi się, że efektywniejsze byłoby połączenie tych dwóch ról ze sobą. Wydaje mi się, że i dla nauczyciela i dla ucznia byłoby to rozwiązanie optymalne. Przestałby istnieć podział na rozliczającego wychowawcę i mającego czas tutora. Uczeń uczyłby się, że można jednocześnie mieć dla niego czas, rozmawiać o wielu rzeczach, można zbudować relację opartą na zaufaniu, a jednocześnie ta sama osoba może od niego mądrze wymagać i przestrzegać zasad określonych przez szkołę. Natomiast dla nauczyciela jest to szansa pogłębienia relacji ze swoimi wychowankami i ogarnięcia ich całokształtu. Jest to okazja do ćwiczenia umiejętności wyznaczania granic. (Tutorka w Gimnazjum nr 16).

Inna tutorka proponuje:

(...) chciałabym, aby tutorzy mieli w planie godzinę tutorską, tak jak wychowawca ma godzinę wychowawczą, dobrze byłoby, żeby każdy tutor był jeden rok wychowawcą klasy i zajął się sprawami administracyjnymi. Aktualnie większość tutorów spotyka się z uczniami na przerwach, bo po lekcjach mało który uczeń chce zostać. Godzina w planie rozwiązałaby ten problem – uczniowie i nauczyciele nie mieliby wymówki co do spotkania. (Tutorka w Gimnazjum nr 25).

Propozycje tutorów w Gimnazjum nr 3 dotyczą łączenia funkcji wychowawcy i tutora w swojej klasie wychowawczej, powołania konsultanta dla tutorów w swojej placówce (co ułatwi kontakt i organizację spotkań, pozwoli wykorzystać znajomość uczniów i znajomość środowiska), umożliwienia wycofania się z pracy tutorskiej, jeżeli ktoś emocjonalnie źle się w takiej roli czuje.

Pedagog w Gimnazjum nr 16 uznaje, że „(...) wychowawca jednej klasy nie powinien być tutorem w innej klasie, tutor powinien uczyć w klasie, w której ma podopiecznych. Tutor, przynajmniej raz w tygodniu, powinien kończyć lekcje równo z podopiecznymi lub wcześniej, tak aby mieć szansę na systematyczne spotkania z uczniami”. W opinii pedagoga w Gimnazjum nr 8 „(...) Szkoła widzi konieczność kontynuowania programu, a w przyszłości rozszerzenia go na całą społeczność szkoły. Tylko wtedy można osiągnąć wymierne rezultaty, które wpłyną na poprawę jakości pracy jednostki. Widzi konieczność rozszerzenia programu o szkolenia dla rodziców, co mogłoby wprowadzić ich jako niezbędny i konieczny element programu”.

WNIOSKI:

1. Korzyści z realizacji programu dotyczą głównie poprawy relacji i wzajemnej komunikacji sprzyjającej budowaniu klimatu współpracy, wzmocnienia wiary w siebie, a tym samym uzyskiwania lepszych wyników w nauce i w pracy z uczniami. Zarówno uczniowie, jak i nauczyciele, pedagodzy czy dyrektorzy szkół zauważają i nazywają umiejętności wzmocnione dzięki udziałowi w programie, takie jak umiejętność otwartego wyrażania opinii, określania i osiągania celów, planowanie pracy, podejmowanie decyzji. Zauważane są również korzyści na poziomie szkoły, takie jak zmniejszenie agresji, wzrost frekwencji, poprawa wyników w nauce, wzrost zainteresowania życiem społecznym szkoły, wzrost aktywności i zaangażowania uczniów, wzrost przedsiębiorczości uczniów.
2. Trudności zgłaszane przez uczestników programu dotyczą głównie spraw organizacyjnych i braku czasu na spotkania nauczycieli z uczniami. Problemem dla niektórych są sztywne ramy programu wyrażające się w nie-

możności dokonywania wyboru tutorów czy rezygnowania ze współpracy z niektórymi uczniami (niechętnymi, źle nastawionymi), a także umożliwienie im podejmowania decyzji o samym udziale w programie.

3. Dotychczas udało się podjąć działania zmierzające do niwelowania trudności związanych z brakiem wiedzy dotyczącej programu w momencie przystępowania do niego i brakiem możliwości rozwoju tutorów poprzez wcześniejsze informowanie dyrektorów, nauczycieli i uczniów o istocie programu, uruchomienie ścieżki rozwoju tutorów, m.in. w realizacji różnych ról – tutora, konsultanta, kotrenera, jak również powołanie Pracowni Rozwoju Tutora (PORT), która stanowi miejsce wymiany doświadczeń i doskonalenia się tutorów w ramach Kolegium Tutorów.
4. Tutorzy wnioskują o dalsze doskonalenie informacji i materiałów o programie zarówno w formie elektronicznej, jak i w formie folderów reklamowych oraz sukcesywnego wzbogacania bazy narzędzi dla tutorów.
5. Propozycje podmiotów uczestniczących w programie związane z organizacją tutoringów dotyczą łączenia funkcji wychowawcy i tutora, zaplanowania godziny tutorskiej, realizacji godzin tutorskich w ramach godzin wynikających z Karty Nauczyciela. Nauczyciele proponują wzmocnienie wartości realizacji programu przez umożliwienie wyboru nauczyciela, możliwość zrezygnowania z udziału w programie, możliwość zmiany tutora (w obrębie klasy).

PODSUMOWANIE EWALUACJI – WNIOSKI OGÓLNE

1. Program „Tutor we wrocławskim gimnazjum” zarówno wzbogacił systemowe myślenie o szkole o wartości podejmowanych działań wychowawczych, jak i pozwolił na podjęcie konkretnych działań służących rozwojowi uczniów i doskonaleniu umiejętności wychowawczych nauczycieli. Szczególnie cennym wydaje się uświadomienie sobie wartości, doświadczenie znaczenia i praktykowania indywidualnych, partnerskich relacji między nauczycielami a uczniami, co istotnie zmienia dotychczasowy obraz gimnazjum i wzmacnia postawy współpracy i zaangażowania.
2. Wysoko zostały ocenione kompetencje tutorów, zarówno jeśli chodzi o budowanie relacji i tworzenie życzliwej i partnerskiej atmosfery, jak i wspieranie ważnych dla osobistego rozwoju uczniów umiejętności, takich jak artykułowanie swoich potrzeb i zainteresowań, określanie celów, planowanie pracy czy umiejętność podejmowania decyzji. Zarówno uczniowie, jak i nauczyciele oczekują większej swobody i elastyczności w wyborze osób, form i metod pracy. Potrzebują wsparcia w organizacji spotkań i uwzględnienia ich w planach i harmonogramach.
3. Atutem programu jest stosowanie w szkołach różnych rozwiązań organizacyjnych, wśród których najwięcej akceptacji uzyskuje łączenie funkcji wychowawcy i tutora, co pozwala na ujednoczenie działań wychowawczych i nie stawianie w opozycji roli wychowawcy i roli tutora. Uczestnicy programu postulują stopniowe obejmowanie tutoringiem wszystkich klas i uczniów w szkole.

MARIUSZ BUDZYŃSKI

część 4

REKOMENDACJE ZWIĄZANE Z PRZYSZŁOŚCIĄ PROGRAMU „WSPARCIE TUTORINGU WE WROCŁAWSKICH GIMNAZJACH”

Bieżąca obserwacja oraz przeprowadzona ewaluacja, której wynikiem jest przedstawiany raport pozwala na stwierdzenie, że założenia programu zostały w pełni osiągnięte. Wszyscy uczestnicy programu: uczniowie, nauczyciele, pedagodzy, kierownictwo szkół potwierdzają zmianę relacji pomiędzy członkami społeczności szkolnej, która zachodzi przy implementacji tutoringów szkolnych. Pogłębia się postawa wzajemnego szacunku i zaufania oraz otwartości w nawiązywaniu kontaktów. Przede wszystkim wzrosło ogólne poczucie bezpieczeństwa, w pewnym stopniu poprawiły się również frekwencja i wyniki nauczania. Uczniowie stają się bardziej aktywni w życiu szkolnej społeczności, bardziej samodzielni i odpowiedzialni. Nauczyciele chętniej podejmują współpracę, dzielą się doświadczeniami i wspierają wzajemnie w rozwiązywaniu problemów.

Trudności z realizacją tutoringów wynikają najczęściej z nieprzystosowania struktury szkoły do indywidualnych spotkań z uczniem, przyzwyczajenia, lęku przed radykalną zmianą w sprawowaniu opieki. Zapewne było to przyczyną ostrożnego podejścia do postulatu zastąpienia wychowawcy klasowego przez tutorów i przekazania im w pełni zadania realizacji programu wychowawczego szkoły. W większości tutorzy pracowali przy zachowaniu tradycyjnego wychowawstwa, przyjmując za swoje podstawowe zadania wspieranie ucznia poprzez stwarzanie dobrego klimatu, pracę nad odkrywaniem i rozwijaniem zdolności i zainteresowań. Stosowali przy tym metodę pracy polegającą na odkrywaniu i budowaniu na mocnych stronach ucznia. W ten sposób uczniowie często znajdowali się pod wpływem dwóch postaw pedagogicznych: nadzorującej i rozliczającej wychowawcy oraz wyłącznie wspierającej tutora. Ta sytuacja ma swoje odzwierciedlenie w wypowiedziach uczniów porównujących tutorów i wychowawców aktualnie z nimi współpracujących. Zastosowanie takiej formuły spowodowało u uczniów z jednej strony bardzo pozytywne postrzeganie tutora, który w sytuacji rozdziału zadań rozwojowych od wychowawczych rozmawia tylko o sprawach niekłopotliwych. Z drugiej strony, uczniowie przejawiali pogłębiony dystans czy wręcz niechęć do wychowawców, którzy podejmowali trudne tematy. Ta praktyka zmusiła autorów programu do redefinicji tutoringów i dookreślenia obu form realizacji tutoringów szkolnych. Kształtując przestrzeń oddziaływania pedagogicznego w szkole powinniśmy zadbać o nie tworzenie wyżej przedstawionych sytuacji rozdziału kompetencji. Tutor podejmując zadania wychowawczo-rozwojowe wobec ucznia powinien być przygotowany do rozmowy z zachowaniem zasad dialogu i porozumiewania się bez przemocy na każdy temat, nawet ten wywołujący przykre emocje. Taką przestrzeń pedagogiczną jesteśmy w stanie stworzyć tylko wtedy, kiedy tutor będzie spełniał w odniesieniu do swojego podopiecznego również zadania dotychczas przypisane wychowawcy.

Analizując sytuację opisaliśmy dwie zaistniałe w szkołach formy tutoringów szkolnych. Zostało to określone w ten sposób, że:

- **TUTORING WYCHOWAWCZY** – ma zastosowanie w szkole lub placówce, w której realizowany jest program wychowawczy. Tutor wypełnia zadania przewidziane dotychczas dla wychowawcy wobec całej klasy, oddziału czy grupy. Podopieczny z zasady zobowiązany jest do spotkań ze swoim tutorem. W tutoringach wychowawczym zawierają się też wszystkie elementy tutoringów rozwojowych.
- **TUTORING ROZWOJOWY** – ma zastosowanie w szkole, w której zachowano tradycyjny system wychowawstwa klasowego. Realizowany jest wobec uczniów wyrażających potrzebę i chęć takiej współpracy. Tutor w swojej pracy w zasadzie może pomijać problemy związane z rozwiązywaniem tzw. „problemy wychowawczych” (zajmuje się nimi wychowawca klasy) i koncentrować się wyłącznie na odkrywaniu i wykorzystaniu potencjału podopiecznego. Podopieczny nie jest zobligowany do spotkań ze swoim tutorem, ponieważ program wychowawczy szkoły realizuje poprzez kontakt z wychowawcą.

„Zakłócenie”, które opisane jest powyżej, jest w zasadzie jedynym odejściem od proponowanej ścieżki w programie i postrzegane powinno być jako cenne doświadczenie, które pozwoliło na zdefiniowanie i opis formy jaką jest tutoring rozwojowy, będący znakomitym polem do działania w zajęciach pozaszkolnych.

Analiza raportu skłania do sformułowania niżej wymienionych REKOMENDACJI:

1. Program warto kontynuować i rozszerzać na całą społeczność szkolną. Osiągnięcie przedstawionych rezultatów przy zaangażowaniu części klas daje perspektywę pogłębienia zachodzącej zmiany. W szczególności należy uwzględnić rozszerzenie programu na wszystkie klasy w szkołach, w których rozpoczęto wdrażanie.
2. Upowszechnianie, jako „zalecanej” formy, tutoringów wychowawczego z ewentualną możliwością świadomego odstępstwa w uzasadnionych przypadkach w kierunku tutoringów rozwojowych. Nie zaleca się stosowania obu form w jednej szkole. Tutorzy, pracujący w klasach z odrębnym wychowawcą w swoich wypowiedziach często postulują zmianę z tutoringów rozwojowych na wychowawczy.
3. Dążenie do dostosowania tradycyjnego kształtu szkoły do indywidualnej opieki poprzez:
 - a) Zapewnienie tutorom i uczniom czasu na indywidualne spotkania przez zaplanowanie przynajmniej jednego dnia w ten sposób, aby tutor i podopieczni kończyli zajęcia o tej samej godzinie, a być może też planowanie „okienek” w trakcie zajęć, z których nie jest problemem zwolnienie podopiecznego na spotkanie. Wykorzystanie na organizację spotkań tzw. godzin „karcianych”.
 - b) Nadanie tutorom statusu „wychowawcy” i korzystając z tego statusu przydzielenie mu w ramach pensum „godziny wychowawczej” do wykorzystania na indywidualne spotkania. Tutorzy uzyskują w ten sposób zwiększone poczucie komfortu pracy i satysfakcję z wynagrodzenia.
 - c) Unormowanie czasu pracy tutora ze względu na potrzebne zaangażowanie, tj. ok dwóch godzin miesięcznie dla każdego ucznia. Obecnie czynnikiem ograniczającym aktywność nauczycieli jest przekonanie o konieczności poświęcania czasu prywatnego dla rzetelnego wykonywania zadań tutora.
4. Zdecydowane odejście od praktyki powierzania tej samej osobie funkcji tradycyjnego wychowawstwa w jednej klasie i funkcji tutora w innej. Jest to sprzeczne z podstawowym założeniem programu, że jeden nauczyciel ma pod opieką 10 uczniów.
5. Przestrzeganie zasady możliwości wymiany tutora i podopiecznego.
6. Zmodyfikowanie sposobu wynagradzania – proponujemy, jeżeli to jest możliwe, wprowadzenie obok dodatku za „wychowawstwo” również gratyfikacji, której wysokość jest uzależniona od ilości uczniów, nad którymi tutor sprawuje opiekę.
7. Podjęcie pracy z konsultantami tutorów zwracając uwagę na konieczność niwelowania nawyków tradycyjnego wychowawstwa. W szczególności w sytuacji, gdy osoba pełniąca formalnie funkcję wychowawcy, a będąca liderem utworzonego przez tutorów w klasie zespołu wychowawczego, napotyka na trudności w rezygnacji ze sprawowania opieki nad wszystkimi uczniami w klasie. Jeśli w szkole jest więcej niż jeden konsultant, należy przyjąć zasadę, że wszyscy tutorzy z zespołu klasowego pracują pod opieką tego samego konsultanta.
8. Przygotowanie konsultantów w zakresie rozróżniania form tutoringów i wdrażania preferowanej przez Kolegium Tutorów formy tutoringów wychowawczego.
9. Przygotowanie przez Kolegium Tutorów materiałów ułatwiających prowadzenie i dokumentowanie tutoriali.
10. Rozwinięcie współpracy tutorów z rodzicami uczniów w kierunku uzgadniania linii wychowawczej i wspólnego poszukiwania rozwiązań problemów i metod udzielania wsparcia uczniowi. Opracowanie scenariuszy rozmów przygotowujących współpracę z rodzicami.
11. W miarę możliwości i zapotrzebowania organizowanie spotkań informacyjno-szkoleniowych dla rodziców z zakresu tutoringów i pedagogiki, która jest jego fundamentem.
12. Przygotowanie nauczycieli do podjęcia funkcji tutora należałoby rozpoczynać w czerwcu, co umożliwi psychiczne przygotowanie się przez okres wakacji do podjęcia nowego zadania.
13. Powołanie Rady Programowej, w skład której weszliby przedstawiciele szkół, Wydziału Edukacji i Kolegium Tutorów.
14. Zapewnienie środków zapewniających prowadzenie ewaluacji i badań nad osiąganymi w programie rezultatami i wyznaczanie nowych kierunków rozwoju.

